

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-
педагогічної роботи

професор В.Д. Марковський

“ ___ ” _____ 2020 року

Кафедра гігієни та екології № 2

СИЛАБУС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«СОЦІАЛЬНА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ДІЯЛЬНОСТІ»
Навчальний рік 2020 - 2021

галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка»
(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»
(шифр і назва спеціальності)

Курс: перший

Силабус навчальної дисципліни затверджений
на засіданні кафедри гігієни та екології № 2

Протокол від
“ ___ ” _____ 2020 року № ___

В.о. завідувача кафедри

(підпис) Сидоренко М. О.
(прізвище та ініціали)

“ ___ ” _____ 2020 року

Схвалено методичною комісією ХНМУ з
проблем професійної підготовки медико-
профілактичного профілю

Протокол від
“ ___ ” _____ 2020 року № ___

Голова

(підпис) Огнєв В.А.
(прізвище та ініціали)

“ ___ ” _____ 2020 року

1. Дані про викладача, що викладає дисципліну

Прізвище, ім'я по батькові викладача	Сидоренко Миколай Олександрович
Контактний тел.	+38(057) 707-73-81
E-mail:	hygiene-ecology2@ukr.net
Розклад занять	Відповідно до розкладу навчального відділу
Консультації	Пн-Пт 15.00-17.00, ауд.20

ВСТУП

Силабус навчальної дисципліни «Соціальна та екологічна безпека діяльності» складено відповідно до тимчасового Стандарту вищої освіти України (далі – Стандарт) фахівців другого (магістерського) рівня, галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальності – 011 «Освітні, педагогічні науки».

Опис навчальної дисципліни (анотація). Особливості освітнього процесу у закладі вищої освіти потребують від викладача широких знань та навичок в різних галузях науки та господарства. Вивчення дисципліни «Соціальна та екологічна безпека діяльності» спрямоване на ознайомлення студентів з основами теорії сучасних соціальних та екологічних систем, вивчення факторів ризику і безпеки життєдіяльності в умовах праці в вищому навчальному закладі та при інших видах виробничої діяльності, алгоритму дій при надзвичайних ситуаціях, оснований на законодавчих нормативних актах системи управління охороною праці з використанням інноваційних форм навчання студентів. Також викладачі вищої школи в сучасних умовах повинні володіти навичками складання програм забезпечення фахової дієздатності, методиками самоконтролю в професійній діяльності та способами психофізичного тренінгу. Таким чином, вивчення дисципліни «Соціальна та екологічна безпека діяльності» є актуальним для підготовки педагогічних кадрів, особливо в сучасних умовах реформування системи вищої освіти на тлі процесів євроінтеграції України.

Силабус упорядкований із застосуванням сучасних педагогічних принципів організації освітнього процесу вищої освіти.

Предметом вивчення курсу є форми і методи ефективного управління безпечною діяльністю в соціальній та екологічній сферах, згідно з чинними законодавчими й іншими нормативно-правовими актами.

Міждисциплінарні зв'язки. Навчальна дисципліна «Соціальна та екологічна безпека діяльності» має зв'язки з такою дисципліною як «Моделювання освітньої та професійної підготовки фахівця».

Навчальна дисципліна належить до обов'язкових дисциплін.

Пререквізити. Вивчення дисципліни передбачає попереднє засвоєння кредитів з теорії та практики соціальної та екологічної безпека діяльності.

Постреквізити. Основні положення навчальної дисципліни мають застосовуватися при вивченні фахових дисциплін.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни «Соціальна та екологічна безпека діяльності» полягає у формуванні у майбутніх фахівців знань, умінь і загальних системних уявлень, теоретичних знань та практичних навичок щодо ефективного управління безпечною діяльністю в соціальній та екологічній сферах, згідно з чинними законодавчими й іншими нормативно-правовими актами.

1.2. Основними завданнями навчальної дисципліни «Соціальна та екологічна безпека діяльності» є забезпечення майбутніх фахівців знаннями ефективного управління системою заходів та засобів, що забезпечують безпеку життя та діяльності людини в соціальній та екологічній системах. Саме розуміння

моделі загальної безпеки суспільства та держави дасть змогу усвідомити студенту весь комплекс потреб людини, який забезпечить стабілізацію психічного стану за рахунок відчуття особистої захищеності індивіда і суспільства від реальних та потенційних загроз і ризиків.

1.3 Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання у Стандарті).

Згідно з вимогами стандарту дисципліна забезпечує набуття студентами **компетентностей:**

інтегральної: здатність вирішувати типові та складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у професійній педагогічній діяльності із застосуванням положень, теорій та методів фундаментальних, педагогічних, психологічних та соціально-економічних наук; інтегрувати знання та вирішувати складні питання, формулювати судження за недостатньої або обмеженої інформації; ясно і недвозначно доносити свої висновки та знання, розумно їх обґрунтовуючи, до фахової аудиторії;

загальних компетентностей: здатність діяти соціально відповідально та громадянсько свідомо; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; прагнення до збереження навколишнього середовища; здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;

спеціальних (фахових) компетентностей: здатність забезпечувати фахову дієздатність педагогічного колективу та осіб, які навчаються; здатність організовувати дії щодо забезпечення захисту персоналу навчального закладу з метою попередження або зменшення рівня вірогідного пошкодження; здатність організовувати забезпечення умов ефективної та безпечної праці на робочих місцях; здатність контролювати дотримання вимог безпеки праці персоналом навчального закладу; здатність здійснювати саморегуляцію та ведення здорового способу життя в побуті та на виробництві; здатність проводити розслідування нещасних випадків та аварій.

Також вивчення даної дисципліни формує у здобувачів освіти *соціальних навичок (soft skills):* комунікативність (реалізується через: метод роботи в парах та групах, мозковий штурм, метод самопрезентації), робота в команді (реалізується через: метод проектів, ажурна пилка), конфлікт-менеджмент (реалізується через: метод драматизації, ігрові методи), тайм-менеджмент (реалізується через: метод проектів, робота в групах, тренінги), лідерські навички (реалізується через: робота в групах, метод проектів, метод самопрезентації).

Деталізація компетентностей відповідно до дескрипторів НРК у формі «Матриці компетентностей»:

Матриця компетентностей

№ з/п	Компетентність	Знання	Уміння	Комунікація	Автономія та відповідальність
Інтегральна компетентність					
1	здатність вирішувати типові та складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у професійній діяльності із застосуванням положень, теорій та методів фундаментальних, педагогічних, психологічних та соціально-економічних наук; інтегрувати знання та вирішувати складні питання, формулювати судження за недостатньої або обмеженої інформації; ясно і недвозначно доносити свої висновки та знання, розумно їх обґрунтовуючи, до фахової аудиторії.				
Загальні компетентності					
1	Здатність діяти соціально відповідально та громадянсько свідомо	Свої соціальні та громадські права та обов'язки	Формувати свою громадянську свідомість, вміти діяти відповідно до неї	Здатність донести свою громадську та соціальну позицію	Нести відповідальність за свою громадянську позицію та діяльність
2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях	Методи реалізації знань у вирішенні практичних питань	Вміти використовувати фахові знання для вирішення практичних ситуаціях	Встановлювати зв'язки із суб'єктами практичної діяльності	Нести відповідальність за своєчасність прийнятих рішень
3	Прагнення до збереження навколишнього середовища	Проблеми збереження навколишнього середовища, вимоги санітарно-гігієнічного режиму та умов охорони праці	<ul style="list-style-type: none"> • Уміти формувати вимоги щодо збереження навколишнього середовища, дотримання санітарно-гігієнічного режиму та умов охорони праці; • трактувати вимоги законодавчих і нормативних актів про охорону праці; • робити висновки про наявність шкідливих факторів впливу під час виконання професійних обов'язків; 	Розробляти заходи щодо збереження та охорони навколишнього середовища	Нести відповідальність щодо виконання заходів збереження навколишнього середовища в рамках своєї компетенції

			<ul style="list-style-type: none"> • забезпечувати охорону праці учасників освітнього процесу 		
4	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність вчитися і бути сучасно навченим	Знати сучасні тенденції розвитку освіти та аналізувати їх	Вміти проводити аналіз професійної інформації, приймати обґрунтовані рішення, набувати сучасні знання	Встановлювати відповідні зв'язки для досягнення цілей	Нести відповідальність за своєчасне набуття сучасних знань
5	Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій	У галузі інформаційних і комунікаційних технологій, що застосовуються у професійній діяльності	Використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній галузі, що потребує оновлення та інтеграції знань	Використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності	Нести відповідальність за розвиток професійних знань та умінь

Спеціальні (фахові) компетентності

1	Здатність забезпечувати фахову дієздатність педагогічного колективу та осіб, які навчаються	<ul style="list-style-type: none"> - Фізичні вправи для збереження та зміцнення здоров'я, профілактики захворювань; - Методику та особливості психофізичного тренінгу для профілактики захворювань, зміцнення здоров'я; - Методи самоконтролю за станом здоров'я, фізичного розвитку та діяльності функціональних систем організму 	<ul style="list-style-type: none"> - в умовах виробничої діяльності та визначеного терміну виконання, використовуючи типові технології, організувати використання: фізичних вправ з метою збереження та зміцнення здоров'я, профілактики захворювань та забезпечення фахової дієздатності педагогічного колективу та осіб, які навчаються; психофізичного тренінгу для профілактики захворювань, зміцнення здоров'я та 	Організувати освітній процес у ЗВО	Нести відповідальність за грамотність та своєчасність у прийнятті рішень щодо планування та організації освітнього процесу у ЗВО.
---	---	---	---	------------------------------------	---

			підвищення розумової і фізичної працездатності педагогічного колективу та осіб, які навчаються; методів самоконтролю за станом здоров'я, фізичного розвитку та діяльності функціональних систем організму		
2	Здатність організувати дії щодо забезпечення захисту персоналу навчального закладу з метою попередження або зменшення рівня вірогідного пошкодження	Методи ідентифікації визначати джерела потенційних небезпек зовнішнього і внутрішнього середовища навчального закладу; Типові інструкції; Штатні та індивідуальні джерела інформації	Застосовуючи методи ідентифікації визначати джерела потенційних небезпек зовнішнього і внутрішнього середовища навчального закладу, що можуть створити загрозу виникнення надзвичайних ситуацій; На підставі відомостей щодо джерел потенційних небезпек зовнішнього і внутрішнього середовища навчального закладу за допомогою типових інструкцій та реагування на надзвичайні ситуації; При загрозі виникнення надзвичайної ситуації за	Організовувати освітній процес у ЗВО	Нести відповідальність за грамотність та своєчасність у прийнятті рішень щодо планування та організації освітнього процесу у ЗВО.

			допомогою штатних та індивідуальних джерел інформації забезпечувати оперативне приймання сигналів про виникнення небезпеки та їх розпізнання персоналом навчального закладу		
3	Здатність організувати забезпечення умов ефективної та безпечної праці на робочих місцях	Методику визначення облаштування робочих місць; Технологічну документацію, чинну нормативно-правову базу з питань охорони праці	На підставі результатів аналізу змісту робіт, з врахуванням опису продуктів діяльності та технологій їх створення, визначати облаштування робочих місць, що сприяє ефективній та безпечній праці персоналу навчального закладу; На підставі технологічної документації, використовуючи чинну нормативно-правову базу з питань охорони праці організувати дотримання вимог безпеки праці персоналом навчального закладу	Організувати освітній процес у ЗВО	Нести відповідальність за грамотність та своєчасність у прийнятті рішень щодо планування та організації освітнього процесу у ЗВО.
4	Здатність контролювати дотримання вимог безпеки праці	Методи контролю за дотриманням вимог безпеки	На підставі технологічної документації, використовуючи	Організувати освітній процес у ЗВО	Нести відповідальність за грамотність

	персоналом навчального закладу	праці персоналом навчального закладу	чинну нормативно-правову базу з питань охорони праці організувати дотримання вимог безпеки праці персоналом навчального закладу		та своєчасність у прийнятті рішень щодо планування та організації освітнього процесу у ЗВО.
5	Здатність здійснювати саморегуляцію та ведення здорового способу життя в побуті та на виробництві	Фізичні вправи для підтримки свого належного психічного та фізичного стану; Прийоми саморегуляції та самоконтролю; Методики накопичення та покращення показників розвитку основних фізичних якостей	Застосовувати відповідні фізичні вправи для підтримки свого належного психічного та фізичного стану в залежності від психофізичних навантажень; Користуватися прийомами саморегуляції та самоконтролю; Застосовувати певні методики накопичення та покращення показників розвитку основних фізичних якостей для подальшого використання в практиці життєдіяльності та досягнення життєвих цілей;	Організувати освітній процес у ЗВО	Нести відповідальність за грамотність та своєчасність у прийнятті рішень щодо планування та організації освітнього процесу у ЗВО.
6	Здатність проводити розслідування нещасних випадків та аварій	Чинну нормативно-правову базу з питань охорони праці	На основі аналізу результатів власних спостережень за наслідками нещасного випадку або аварії, користуючись чинними положеннями визначити факт випадку чи аварії;	Організувати освітній процес у ЗВО	Нести відповідальність за грамотність та своєчасність у прийнятті рішень щодо планування та організації освітнього процесу у ЗВО.

			У складі комісії з розслідування нещасного випадку, користуючись чинними положеннями складати акт про нещасний випадок на виробництві.		
--	--	--	--	--	--

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати такі результати навчання:

1. Організувати дії щодо забезпечення захисту персоналу навчального закладу з метою попередження або зменшення рівня вірогідного пошкодження;
2. Організувати забезпечення умов ефективної та безпечної праці на робочих місцях;
3. Контролювати дотримання вимог безпеки праці персоналом навчального закладу;
4. Здійснювати саморегуляцію та вести здоровий спосіб життя в побуті та на виробництві.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, 3 кредити ЄКТС.

РОЗДІЛ I. Ризики та надзвичайні ситуації в соціальних та екологічних системах.

Тема 1. Сучасні соціальні та екологічні системи

Людське суспільство та середовище його існування. Соціум як стійка соціальна спільнота, що характеризується єдністю умов життєдіяльності населення. Умови існування людини в сучасному соціумі. Довкілля як сукупність умов проживання людини. Абіотичні умови проживання — абіотичне середовище біосфери. Біотичне середовище і біотичні умови для забезпечення життєдіяльності людини. Роль суспільства в забезпеченні потреб та інтересів людей. Природа та соціальне буття людини. Сучасна специфіка взаємодії суспільства і природи. Соціальна система як складно організоване впорядковане ціле, що охоплює окремих індивідів і соціальні спільноти в процесі спільної діяльності. Соціоекосистема як саморегульована система з динамічною рівновагою. Закономірності розвитку і функціонування соціальних систем. Соціальний та екологічний аспекти науково-технічної революції. Соціально-екологічна політика держави. Проблеми оптимізації та гармонізації системи «суспільство — природа». Моделювання та прогнозування впливу соціально-екологічних процесів на діяльність в соціумі.

Тема 2. Фактори ризику і безпека життєдіяльності в соціальних та екологічних системах

Людина як об'єкт техногенного середовища. Діяльність людини як джерело небезпек. Сучасне техногенне та соціальне середовище як похідна діяльності людини. Безпека та небезпека життя та діяльності в соціумі. Людина як суб'єкт системи управління безпекою життя та діяльності. Визначення та формалізація терміна “ризик”. Загальна характеристика ризику. Природний екологічний ризик. Техногенний екологічний ризик. Чинники ризиків екологічної небезпеки. Соціальний, медичний та екологічний аспект ризику в соціумі. Моделювання і прогнозування небезпечних ситуацій. Антропогенний вплив на природне середовище. Суперечності, що визначають екологічний ризик в ХХІ столітті. Глобальні екологічні проблеми. Стійкий екологічно безпечний розвиток суспільства. Екологічне законодавство. Національна безпека України.

Тема 3. Управління ризиком в соціальних та екологічних системах

Імовірність виникнення негативного впливу чинників природного чи техногенного походження як фактор ризику. Небезпеки та усвідомлена можливість існування ризику. Оцінювання ризику екологічної небезпеки за літогеохімічними, гідрогеологічними та інженерно-геодинамічними складовими. Класифікація ризиків. Компоненти, що характеризують ризик. Окремі види ризиків: індивідуальний, колективний, прийнятний, мотивований (обґрунтований) та немотивований (необґрунтований) та характеристика управління ними. Коефіцієнт індивідуального ризику. Загальні розрахунки ризику. Визначення прийнятного ризику. Збитки та їх аналіз. Принцип Алара. Метод дерева відмов та його застосування. Можливості управління ризиком. Загальна схема управління ризиками.

Розвиток цивілізації та управління ризиком. Оцінка ризику впливу антропогенних чинників на безпеку і здоров'я людини. Управління ризиком як група рішень, що спрямовані на зменшення, мінімізацію та оптимізацію ризику. Проблеми і завдання ризик-орієнтованого підходу. Аналіз ризику — найважливіша складова управління безпекою. Екологічна безпека та нормування.

Тема 4. Надзвичайні ситуації в соціальних та екологічних системах

Надзвичайні ситуації, їх визначення та ознаки. Класифікація надзвичайних ситуацій. Чинники надзвичайних ситуацій. Порогове значення класифікаційної ознаки надзвичайної ситуації. Джерело надзвичайної ситуації. Рівні надзвичайних ситуацій. Загальні та класифікаційні ознаки надзвичайних ситуацій. Надзвичайні ситуації техногенного, природного, соціально-політичного та воєнного, економічного, соціального, інформаційного, змішаного та іншого характеру. Загальні причини виникнення, вид прояву, сфера, наслідки, терміни та масштаби прояву надзвичайних ситуацій.

Тема 5. Система цивільного захисту населення

Захист населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій. Загальні положення та основні принципи захисту населення і територій. Основні напрями, мета та завдання захисту населення і територій.

Цивільна оборона: мета, завдання, особливості функціонування. Організація та контроль діяльності цивільної оборони. Основні заходи захисту населення і територій. Оповіщення та інформування. Спостереження і контроль. Укриття у захисних спорудах. Евакуаційні заходи. Евакуація населення: мета, способи,

організація, матеріально-технічне забезпечення. Обов'язки громадян при підготовці до евакуації та під час її проведення. Індивідуальні засоби захисту. Інженерний, біологічний, медичний, радіаційний і хімічний захист. Режим функціонування систем захисту населення і територій. Фінансове і матеріальне забезпечення заходів захисту населення і територій.

Дія населення в надзвичайних ситуаціях.

Тема 6. Законодавчі та нормативні акти системи цивільного захисту населення

Конституція України — провідник і гарант встановлення безпеки на державному рівні. Закон України «Про національну безпеку України». Закон України «Про цивільну оборону України». Кодекси і закони України, що встановлюють право громадян на надання їм допомоги і захисту в будь-яких умовах їх перебування, праці та існування. Система екологічного законодавства. Удосконалення правових засад управління, контролю в галузі використання природних ресурсів, охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки. Національна програма поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища. Концепція захисту населення, загроза та виникнення надзвичайних ситуацій. Міжгалузеві і галузеві правила і норми та системи стандартів щодо нормативного регулювання безпеки життєдіяльності.

Тема 7. Система заходів запобігання та реагування на надзвичайні ситуації

Цивільна оборона об'єкта: мета і завдання; організація; нормативно-правове, фінансове і матеріальне забезпечення. Підготовка об'єкта до цивільної оборони: планування, організація, навчання персоналу, контроль. Поняття про «стійкість об'єкта» в умовах надзвичайних ситуацій. Планування системи заходів щодо запобігання виникнення надзвичайних ситуацій. Заходи щодо підвищення стійкості роботи промислових об'єктів у надзвичайній ситуації: такі, що проводяться постійно; за сигналами оповіщення; під час раптової надзвичайної ситуації. Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій, її основні етапи. Рятувальні та відновлювальні роботи. Призначення і сутність рятувальних та невідкладних робіт. Загальна структура рятувальних та невідкладних робіт. Планування і проведення робіт з остаточної ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Остаточна ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій. Сили та кошти, що залучаються до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Основи безпеки під час робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Тема 8. Небезпеки зовнішнього та внутрішнього середовища організації (підприємства, установи)

Поняття середовища організації. Ресурси, умови та фактори організації. Аналіз стану макро- та мікросередовища організації. Зовнішнє оточення організації, середовище прямого і непрямого впливу. Чинники зовнішнього середовища: політичні, соціокультурні, науково-технічні та екологічні. Внутрішнє середовище. Внутрішні складові організації та їх взаємозв'язок. Фактори внутрішнього середовища. Класифікація неконтрольованих факторів. Аналіз

загроз та можливостей зовнішнього та внутрішнього середовища. Ризик у діяльності підприємства, організації, установи.

РОЗДІЛ II. Охорона праці

Тема 9. Система охорони праці

Основні етапи розвитку системи охорони праці. Охорона праці як система соціально-економічних, технічних, гігієнічних та організаційних заходів. Стан охорони праці в Україні. Основи державної політики в галузі охорони праці. Система управління охороною праці в умовах євро інтеграційних процесів. Вимоги міжнародних стандартів до управління охороною праці. Сучасні підходи до управління охороною праці. Державне управління охороною праці: структура, комплексний підхід, організація та функціонування на регіональному рівні. Система управління охороною праці й ризиком на підприємстві. Служба охорони праці. Загальні функції управління охороною праці. Прогнозування і планування роботи з охорони праці. Навчання працівників з охорони праці. Інструктаж. Стажування (дублювання). Допуск працівників до роботи. Забезпечення ефективності навчання з питань охорони праці. Травматизм та професійні захворювання. Заходи щодо їх запобігання. Розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві. Оцінювання стану охорони праці, пільги і компенсації за несприятливі умови праці. Соціальні та економічні питання охорони праці.

Тема 10. Законодавчі на нормативні акти системи управління охороною праці

Міжнародне законодавство з охорони праці. Глобальна стратегія ВООЗ «Охорона праці для всіх». Законодавство Євросоюзу з охорони праці. Рамкова директива 89/391/ЄЕС від 12.06.89 «Про впровадження заходів для поліпшення безпеки та охорони здоров'я працівників під час роботи». Цілі політики охорони праці. Законодавство України з охорони праці. Закон України «Про охорону праці». Законодавство про працю. Державне соціальне страхування. Державні нормативні акти з охорони праці. Державний нагляд, відомчий, громадський та регіональний контроль за охороною праці. Колективний і трудовий договір і охорона праці. Охорона праці жінок, неповнолітніх та інвалідів. Нормативно-правові акти з охорони праці: державні, державні міжгалузеві, державні галузеві, відомчі, державні стандарти Системи стандартів безпеки праці.

Тема 11. Організація безпечної та ефективної праці

Праця та її фізіолого-психологічні особливості. Значення адаптації в трудовому процесі. Небезпечні психофізіологічні та шкідливі виробничі чинники. Психологічні аспекти підвищення рівня безпеки праці. Гігієна праці та виробнича санітарія. Фактори санітарно-гігієнічних умов праці. Повітря робочої зони. Шкідливі речовини в повітрі робочої зони, їх визначення та нормування. Освітлення виробничих процесів. Види освітлення. Значення світла для працездатності та здоров'я людини. Гігієнічне нормування та захист від шуму, вібрації, ультразвуку та інфразвуку. Норми радіаційної безпеки. Дія електромагнітного випромінювання на організм людини та його нормування. Випромінювання оптичного діапазону. Норми щодо санітарно-побутових приміщень залежно від групи виробничих процесів. Охорона праці користувачів

персональних комп'ютерів. Безпека процесів праці. Загальні вимоги безпеки до технологічного обладнання та процесів. Електробезпека. Пожежна безпека. Безпека систем, що працюють під тиском. Показники пожежовибухонебезпеки речовин та матеріалів. Система попередження пожеж. Система пожежного захисту. Впровадження, функціонування та вдосконалення системи управління охороною праці для організації ефективної та безпечної праці.

Тема 12. Ергономіка праці

Ергономічні основи безпеки праці. Ергономіка як важливий чинник покращення умов праці. Робоче місце. Класифікація типів робочих місць за різними ознаками. Сучасна модель робочого місця. Вимоги до організації робочих місць: інформаційні, економічні, технічні, організаційні, гігієнічні, естетичні та ергономічні. Вимоги та оцінювання ергономічності робочих місць, виробничого середовища, обладнання та інформаційного забезпечення діяльності. Ергономічні вимоги до діяльності менеджера. Естетичні основи безпеки праці. Параметри естетичного клімату. Роль кольору у виробничому середовищі. Призначення та сфера застосування сигнальних кольорів. Знаки безпеки праці: вказівні, заборонні, попереджувальні та приписувальні. Принципи їх побудови та значення у виробничій діяльності людини. Принципи ергономіки робочого часу. Режим праці та відпочинку як основний засіб підтримання оптимальної працездатності працівника. Режим праці та відпочинку протягом робочої зміни, тижня, року. Визначення часу на відпочинок на основі фізіологічних характеристик. Ефективність і структура відпочинку. Основні напрями наукової організації праці в апараті управління. Робоче місце та робочий час менеджера і їх раціональна організація.

РОЗДІЛ III . Забезпечення фахової дієздатності (професійної діяльності)

Тема 13. Програми забезпечення фахової дієздатності

Кваліфікаційні вимоги до підготовки фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня магістр, напряму специфічні категорії, спеціальності 8.18010021 «Педагогіка вищої школи». Оцінювання здатності особистості до педагогічної діяльності. Професійна підготовка і підвищення кваліфікації педагога вищої школи. Поняття про самопізнання і самореалізацію педагога вищої школи. Професіограма особистості педагога вищої школи. Самоактуалізація особистості, її соціальна активність, особистісний розвиток. Самопізнання. Самооцінка. Планування кар'єри і ділового успіху. Поняття про ефективний менеджмент.

Тема 14. Методики самоконтролю в професійній діяльності

Поняття про психічне та фізичне здоров'я у професійній діяльності. Психофізіологічний стан педагога вищої школи і способи його регуляції. Психофізична напруженість. Кризи і шляхи їх подолання. Працездатність педагога вищої школи та вимоги до її підтримки. Шляхи і етапи підвищення працездатності педагога вищої школи. Поняття про імідж. Механізм створення іміджу. Групи особистісних якостей іміджу педагога вищої школи. Критерії поведінки педагога вищої школи. Роль іміджу в комунікації. Стиль одягу. Вплив іміджу педагога вищої школи на імідж вищого навчального закладу. Здоровий

спосіб життя педагога вищої школи як складова ефективності самоконтролю в професійній діяльності.

Тема 15. Суб'єктивні та об'єктивні показники самоконтролю в програмах забезпечення фахової дієздатності

Структура особистості. Індивід, особистість, індивідуальність. Формування особистості в результаті активної взаємодії індивіда з об'єктивною реальністю. Діяльність і поведінка. Індивідуальний досвід: знання, уміння, навички, вчинки, поведінка. Психофізичні пізнавальні процеси в забезпеченні фахової дієздатності: відчуття, сприймання, уява, пам'ять, увага, мислення. Емоції і воля. Вікові та статеві психофізичні особливості особистості та вимоги щодо роботи з людьми.

Тема 16. Методики психофізичного тренінгу

Вплив емоцій та фізичного перенавантаження на ефективність педагогічної діяльності. Особистісна тривожність і емоційна стійкість педагога вищої школи. Стресостійкість: методики оцінювання. Діагностика психічного стану особистості за невербальною поведінкою і зовнішнім виглядом (візуальна психодіагностика). Поняття про саморегуляцію, її види. Психотехніки і прийоми саморегуляції. Місце та роль релаксації в системі релаксації. Аутогенне тренування. Акмеологічний тренінг.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		заочна форма навчання	
Кількість кредитів – 3	Напрямок підготовки 01 «Освіта/Педагогіка» (шифр і назва)	Нормативна	
Загальна кількість годин – 90	Спеціальність: 011 «Освітні, педагогічні науки»	Рік підготовки:	
		1-й	
		Семестр	
		2-й	
Годин для заочної форми навчання: аудиторних – 10, самостійної роботи студента – 80	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Магістр	Лекції	
		2 год.	
		Практичні, семінарські	
		8 год.	
		Лабораторні	
		-	
		Самостійна робота	
		80 год.	
		Індивідуальні завдання:	
-			
Вид контролю: залік			

3. Структура навчальної дисципліни

№ з/п	Назва змістового модуля і теми	Кількість годин			
		Форма навчання			
		Всього	У тому числі		
Лекції	Практичні заняття		Самостійна робота		
Розділ І.					
Ризики та надзвичайні ситуації в соціальних та екологічних системах					
1.	Сучасні соціальні та екологічні системи	6	1	1	4
2.	Фактори ризику і безпека життєдіяльності в соціальних та екологічних системах	5	-	1	4
3.	Управління ризиком в соціальних та екологічних системах	4	-	-	4
4.	Надзвичайні ситуації в соціальних та екологічних системах	4	-	-	4

	екологічних системах				
5.	Система цивільного захисту населення	8	1	1	6
6.	Законодавчі та нормативні акти системи цивільного захисту населення	7	-	1	6
7.	Система заходів запобігання та реагування на надзвичайні ситуації	7	-	1	6
8.	Небезпеки зовнішнього та внутрішнього середовища організації (підприємства, установи)	7	-	1	6
Разом за розділом I		48	2	6	40
Розділ II. Охорона праці					
9.	Система охорони праці	5	-	-	5
10.	Законодавчі та нормативні акти системи управління охороною праці	6	-	-	6
11.	Організація безпечної та ефективної праці.	5	-	1	5
12.	Ергономіка праці	6	-	1	4
Разом за розділом II		22	-	2	20
Розділ III. Забезпечення фахової дієздатності (професійної діяльності)					
13.	Програми забезпечення фахової дієздатності. Методики самоконтролю в професійній діяльності	10	-	-	10
14.	Суб'єктивні та об'єктивні показники самоконтролю в програмах забезпечення фахової дієздатності. Методики психофізичного тренінгу	10	-	-	10
Разом за розділом III		20	-	--	20
Усього годин по дисципліні		90	2	8	80

4. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Сучасні соціальні та екологічні системи. Фактори ризику і безпека життєдіяльності. Надзвичайні ситуації в соціальних та екологічних системах. Система цивільного захисту населення. Система охорони праці. Програми забезпечення фахової дієздатності. Суб'єктивні та об'єктивні показники самоконтролю в програмах забезпечення фахової дієздатності.	2
	Всього:	2

5. Теми семінарських занять

Не передбачено навчальним планом.

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Сучасні соціальні та екологічні системи. Фактори ризику і безпека життєдіяльності в соціальних та екологічних системах. Управління ризиком в соціальних та екологічних системах. Надзвичайні ситуації в соціальних та екологічних системах.	2
2.	Система цивільного захисту населення. Законодавчі та нормативні акти системи цивільного захисту населення. Система заходів запобігання та реагування на надзвичайні ситуації.	2
3.	Небезпеки зовнішнього та внутрішнього середовища організації (підприємства, установи). Система охорони праці. Законодавчі та нормативні акти системи управління охороною праці.	2
4.	Ергономіка праці. Організація безпечної та ефективної праці.	2
	Всього:	8

7. Теми лабораторних занять

Не передбачено навчальним планом.

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Сучасні соціальні та екологічні системи. Опрацювання навчальної літератури, складання розгорнутого плану відповідей на питання теми, підготовка словника основних понять.	4
2.	Фактори ризику і безпека життєдіяльності в соціальних та екологічних системах. Опрацювання навчальної літератури, складання розгорнутого плану відповідей на питання теми, підготовка словника основних понять.	4
3.	Управління ризиком в соціальних та екологічних системах. Опрацювання навчальної літератури, складання	4

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	розгорнутого плану відповідей на питання теми, підготовка словника основних понять.	
4.	Надзвичайні ситуації в соціальних та екологічних системах. Опрацювання навчальної літератури, складання розгорнутого плану відповідей на питання теми, підготовка словника основних понять.	4
5.	Система цивільного захисту населення. Опрацювання навчальної літератури, складання розгорнутого плану відповідей на питання теми, підготовка словника основних понять.	6
6.	Законодавчі та нормативні акти системи цивільного захисту населення. Опрацювання навчальної літератури, складання розгорнутого плану відповідей на питання теми, підготовка словника основних понять.	6
7.	Система заходів запобігання та реагування на надзвичайні ситуації. Опрацювання навчальної літератури, складання розгорнутого плану відповідей на питання теми, підготовка словника основних понять.	6
8	Небезпеки зовнішнього та внутрішнього середовища організації (підприємства, установи). Опрацювання навчальної літератури, складання розгорнутого плану відповідей на питання теми, підготовка словника основних понять.	6
9	Система охорони праці. Опрацювання навчальної літератури, складання розгорнутого плану відповідей на питання теми, підготовка словника основних понять.	5
10	Законодавчі та нормативні акти системи управління охороною праці. Опрацювання навчальної літератури, складання розгорнутого плану відповідей на питання теми, підготовка словника основних понять.	6
11	Організація безпечної та ефективної праці. Опрацювання навчальної літератури, складання розгорнутого плану відповідей на питання теми, підготовка словника основних понять.	5
12	Ергономіка праці. Опрацювання навчальної літератури, складання розгорнутого плану відповідей на питання теми,	4

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	підготовка словника основних понять.	
13	Програми забезпечення фахової дієздатності. Методики самоконтролю в професійній діяльності. Опрацювання навчальної літератури, складання розгорнутого плану відповідей на питання теми, підготовка словника основних понять.	10
14	Суб'єктивні та об'єктивні показники самоконтролю в програмах забезпечення фахової дієздатності. Методики психофізичного тренінгу. Опрацювання навчальної літератури, складання розгорнутого плану відповідей на питання теми, підготовка словника основних понять.	10
	Всього:	80

9. Завдання для самостійної роботи

Підготовка до практичних занять. Опрацювання матеріалу за опорним конспектом. Робота з допоміжною літературою. Пошукова та аналітична робота.

10. Політика викладача (кафедри) Академічні очікування від студентів/-ок

Вимоги до курсу

Очікується, що студенти та студентки відвідуватимуть всі лекційні та практичні заняття. Якщо вони пропустили заняття, необхідно відпрацювати його (згідно графіку на інформаційному стенді кафедри)

Письмові та домашні завдання треба виконувати повністю та вчасно, якщо у студентів/-ок виникають запитання, можна звернутися до викладача особисто або за електронною поштою, яку викладач/-ка надасть на першому практичному занятті.

Під час **лекційного заняття** студентам та студенткам рекомендовано вести конспект заняття та зберігати достатній рівень тиші. Ставити питання до лектора/-ки – це абсолютно нормально.

Практичні заняття

Активна участь під час обговорення в аудиторії, студенти/-ки мають бути готовими детально розбиратися в матеріалі, ставити запитання, висловлювати свою точку зору, дискутувати. Під час дискусії важливі:

- повага до колег,
- толерантність до інших та їхнього досвіду,
- сприйнятливність та неупередженість,
- здатність не погоджуватися з думкою, але шанувати особистість опонента/-ки,
- ретельна аргументація своєї думки та сміливість змінювати свою позицію під впливом доказів,

- я-висловлювання, коли людина уникає непотрібних узагальнювань, описує свої почуття і формулює свої побажання з опорою на власні думки і емоції,
- обов'язкове знайомство з першоджерелами.

Вітається творчий підхід у різних його проявах. Від студентів/-ок очікується зацікавленість участю у міських, всеукраїнських та міжнародних конференціях, конкурсах та інших заходах з предметного профілю.

Охорона праці

На першому занятті з курсу буде роз'яснено основні принципи охорони праці шляхом проведення відповідного інструктажу. Очікується, що кожен та кожна повинні знати, де найближчий до аудиторії евакуаційний вихід, де знаходиться вогнегасник, як їм користуватися тощо.

Поведінка в аудиторії

Основні «так» та «ні»

Студентству важливо дотримуватися правил належної поведінки в університеті. Ці правила є загальними для всіх, вони стосуються також і всього професорсько-викладацького складу та співробітників/-ць, і принципово не відрізняються від загальноприйнятих норм.

Під час занять дозволяється:

- залишати аудиторію на короткий час за потреби та за дозволом викладача;
- пити безалкогольні напої;
- фотографувати слайди презентацій;
- брати активну участь у ході заняття (див. Академічні очікування від студенток/-ів).

заборонено:

- їсти (за виключенням осіб, особливий медичний стан яких потребує іншого – в цьому випадку необхідне медичне підтвердження);
- палити, вживати алкогольні і навіть слабоалкогольні напої або наркотичні засоби;
- нецензурно висловлюватися або вживати слова, які ображають честь і гідність колег та професорсько-викладацького складу;
- грати в азартні ігри;
- наносити шкоду матеріально-технічній базі університету (псувати інвентар, обладнання; меблі, стіни, підлоги, засмічувати приміщення і території);
- галасувати, кричати або прослуховувати гучну музику в аудиторіях і навіть у коридорах під час занять.

Плагіат та академічна доброчесність

Кафедра гігієни та екології № 2 підтримує нульову толерантність до плагіату. Від студентів та студенток очікується бажання постійно підвищувати власну обізнаність в академічному письмі. На перших заняттях проводитимуться інформаційні заходи щодо того, що саме вважати плагіатом та як коректно здійснювати дослідницько-науковий пошук.

11. Методи навчання:

Вербальні (лекція, бесіда);

наочні (ілюстрація);
 практичні (самостійна робота, кейс-метод, мозковий штурм, робота в парах, робота в групах).

12. Методи контролю

При вивченні дисципліни застосовується поточний та підсумковий семестровий контролю. Також, передбачено обов'язковий контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу.

Поточний контроль (засвоєння окремих тем) проводиться у формі усного опитування, тестування, бесіди студентів із заздалегідь визначених питань, у формі виступів здобувачів вищої освіти з доповідями при обговоренні навчальних питань на практичних заняттях.

Задля оцінювання самостійної роботи здобувачів освіти пропонується альтернативний варіант (*за вибором*): традиційні види завдань: написання контрольної роботи, реферату або творчі види: підготовка мультимедійної презентації, опрацювання навчальної літератури (складання анотації, рецензування, цитування, тези першоджерел, доповнення лекцій).

Підсумковий семестровий контроль з дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень здобувачів вищої освіти. Він проводиться в усній. Терміни проведення підсумкового семестрового контролю встановлюються графіком навчального процесу, а обсяг навчального матеріалу, який виноситься на підсумковий семестровий контроль, визначається робочою програмою дисципліни.

Сумарна кількість рейтингових балів за вивчення дисципліни за семестр розраховується як сума балів, отриманих за результатами поточного контролю та балів, отриманих за результатами підсумкового семестрового контролю. Максимальна сума балів за семестр складає 200 балів, мінімальна – 120 балів.

13. Форма оцінювання знань студентів

Формою підсумкового контролю успішності навчання з дисципліни є залік.

13.1 Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу

Оцінювання студентів проводиться відповідно до «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності студентів при Європейській кредитно-трансферній системі організації навчального процесу у ХНМУ».

**Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу
(для дисциплін, що завершуються заліком)**

4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала
5	200	4.22-4,23	169	3.45-3,46	138
4.97-4,99	199	4.19-4,21	168	3.42-3,44	137
4.95-4,96	198	4.17-4,18	167	3.4-3,41	136
4.92-4,94	197	4.14-4,16	166	3.37-3,39	135
4.9-4,91	196	4.12-4,13	165	3.35-3,36	134
4.87-4,89	195	4.09-4,11	164	3.32-3,34	133
4.85-4,86	194	4.07-4,08	163	3.3-3,31	132
4.82-4,84	193	4.04-4,06	162	3.27-3,29	131
4.8-4,81	192	4.02-4,03	161	3.25-3,26	130
4.77-4,79	191	3.99-4,01	160	3.22-3,24	129
4.75-4,76	190	3.97-3,98	159	3.2-3,21	128
4.72-4,74	189	3.94-3,96	158	3.17-3,19	127
4.7-4,71	188	3.92-3,93	157	3.15-3,16	126
4.67-4,69	187	3.89-3,91	156	3.12-3,14	125
4.65-4,66	186	3.87-3,88	155	3.1-3,11	124
4.62-4,64	185	3.84-3,86	154	3.07-3,09	123
4.6-4,61	184	3.82-3,83	153	3.05-3,06	122
4.57-4,59	183	3.79-3,81	152	3.02-3,04	121
4.54-4,56	182	3.77-3,78	151	3-3,01	120
4.52-4,53	181	3.74-3,76	150		
4.5-4,51	180	3.72-3,73	149	Менше 3	Недостатньо
4.47-4,49	179	3.7-3,71	148		
4.45-4,46	178	3.67-3,69	147		
4.42-4,44	177	3.65-3,66	146		
4.4-4,41	176	3.62-3,64	145		
4.37-4,39	175	3.6-3,61	144		
4.35-4,36	174	3.57-3,59	143		
4.32-4,34	173	3.55-3,56	142		
4.3-4,31	172	3.52-3,54	141		
4.27-4,29	171	3.5-3,51	140		
4.24-4,26	170	3.47-3,49	139		

13.2 Залік

Залік для дисциплін, вивчення яких завершено – проводиться викладачем академічної групи на останньому занятті з дисципліни та передбачає врахування ПНД та перевірку засвоєння усіх тем з дисципліни. Оцінка визначається у балах від 120 до 200 та відміткою – «зараховано», «не зараховано».

14. Методичне забезпечення

1. Програма навчальної дисципліни.
2. Силабус навчальної дисципліни.
3. Плани самостійної роботи студентів.
4. Методичні розробки для викладача.
5. Методичні вказівки до практичних занять для студентів.
6. Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів.
7. Питання та завдання до контролю засвоєння розділу.

15. Рекомендована література

Основна

1. Амджадін Л. Соціальна складова сучасної екологічної політики: екологічно відповідальний бізнес // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004. – № 1. – С.63–72.
2. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки: Навч. та науково-практич. посіб. – К.: Знання-Прес, 2002. – 332 с.
3. Безопасность жизнедеятельности/Авт.-сост. И. Н. Кузнецов – М.; Мн.: Изд-во деловой и учебной литературы: Амалфея, 2002. – 464 с.
4. Безпека життєдіяльності: Навч. посіб./За ред. Я. Бедрія. – Львів: Афіша, 2000. – 275 с.
5. Безпека життєдіяльності: Навч. посіб./Ред. В. Г. Цапко – 4-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006. – 397 с.
6. Безпека життєдіяльності: Навч. посіб./ Ю. С. Скобло, Т. Б. Соколовська, Д. І. Мазоренко та ін. – К.: Кондор, 2003. – 424 с.
7. Безпека праці: ергономічні та естетичні основи: Навч. посіб./ С. О. Апостолук, В. С. Джигирей, А. С. Апостолук та ін. – К.: Знання, 2006. – 215 с.
8. Бегун В. В. Безпека життєдіяльності (забезпечення соціальної, техногенної та природної безпеки): Навч. посіб./ В. В. Бегун, І. М. Науменко. – К., 2004.– 328 с.
9. Білявський Г. О. Основи екології: теорія та практика: Навч. посіб./ Г. О. Білявський, Л. І. Бутченко. – К.: Лібра, 2006. – 368 с.
10. Васюта О. А. Проблеми екологічної стратегії України в контексті глобального розвитку: Монографія. – Тернопіль: Гал-Друк, 2001. – 600 с.
11. Гайченко В. А. Основи безпеки життєдіяльності людини: Навч. посіб./ В. А. Гайченко, Г. М. Коваль, Є. П. Буравльов. – 3-тє вид., переробл. і допов. – К.: МАУП, 2006. – 440 с.
12. Гандзюк М. П. Основи охорони праці: Підручник/ М. П. Гандзюк, Є. П. Желібо, М. О. Халімовський. – 3-тє вид.– К.: Каравела, 2006. – 392 с.
13. Геврик Є. О. Техніка безпеки: Навч. посіб./ О. Є. Геврик, Г. В. Сомар, Н. П. Пешко. – К.: Зовн. торг.; Ельга, 2006. – 316 с.
14. Геврик Є. Безпека життєдіяльності.– К.: Ельга-Н, КНТ, 2007.– 384 с.
15. Геврик Є. О. Гігієна праці на виробництві: Навч. посіб./ Є. О. Геврик, Н. П. Пешко. – К.: Ельга; Ніка-центр, 2004. – 280 с.
16. Гогіташвілі Г. Г. Системи управління охороною праці: Навч. посіб. – Львів: Афіша, 2002. – 320 с.
17. Горячев С. Ф. Безопасность жизнедеятельности и медицина катастроф. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 576 с.
18. Грищук М. В. Основи охорони праці: Підручник. – К.: Кондор, 2007. – 240 с.
19. Дробноход М. Екологічний імператив та його виміри/ М. Дробноход, Ф. Вольвач // Освіта і управління. – 2004. – Т. 7. – № 2. – С.47–59.
20. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За ред. Ю. С. Шемшученко – К.: Юрид. думка, 2005. – 848 с.
21. Екологічне право України: Підручник / А. П. Гетьман, М. В. Шульга, В. К. Попов; За ред. Гетьман А. П. – Х.: Право, 2006. – 382 с.

22. Екологічне управління: Підручник / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін. – К.: Либідь, 2004. – 432 с.
23. Екологічний менеджмент: Навч. посіб./ За ред. В. Ф. Семенова, О. Л. Михайлюка – К.: Знання, 2006. – 366 с.
24. Жариков Е. С. Психология управления: Книга для руководителя и менеджера по персоналу. – М.: МЦФЭР, 2002. – 512 с.
25. Желібо Є. П. Безпека життєдіяльності: Підручник / Є. П. Желібо, В. В. Зацарний. – К.: Каравела, 2006. – 288 с.
26. Законодавство України про екологію / О. А. Роїна – 3-тє вид., переробл. і допов. – К.: КНТ, 2007. – 472 с.
27. Запольський А. К. Основи екології: Підручн. / А. К. Запольський, А. І. Салюк; За ред. Ситник К. М. – К.: Вища шк., 2003. – 358 с.
28. Кабаченко Т. С. Психология управления: Учеб. пособие. – М.: Педагогическое общество России, 2000. – 384 с.
29. Кишкель Е. Н. Управленческая психология: Учебник. – М.: Высш. шк., 2002. – 270 с.
30. Кілічава Т. М. Екологічне право: Навч. посіб. – К.: Ун-т Україна, 2005. – 302 с.
31. Кобецька Н. Р. Екологічне право України: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 352 с.
32. Коваль В. І. Управління охороною праці в промисловості: Навч. посіб. / В. І. Коваль, В. А. Скороходов. – К.: Професіонал, 2005. – 448 с.
33. Комарницький В. М. Екологічне право: Навч. посіб. / В. М. Комарницький, В. І. Шевченко, С. В. Єлькін. – 3-тє вид. – К.: ЦНЛ, 2006. – 224 с.
34. Корольчук М. С., Психофізіологія діяльності: Підручник. – К.: Ельга; Ніка-Центр, 2004. – 400 с.
35. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці: Підручник. – К.: КНЕУ, 2003. – 367 с.
36. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Основи менеджменту: Підручник. – К.: Академкнига, 2007 – 464 с.
37. Лапін В. М. Основи охорони праці: Навч. посіб.– Львів: ЛБІ НБУ, 2004. – 142 с.
38. Малофеев В. И. Социальная экология: Учеб. пособие. – М.: Дашков и Ко, 2003. – 260 с.
39. Малышев К. Б. Психология управления: Науч.-метод. пособие для вузов. – М.: ПЕР СЭ, 2000. – 144 с.
40. Мамешина О. С. Об эффективности эколого-психологического тренинга // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 9. – С.75–80.
41. Машков В. Н. Психология управления: Учеб. пособие.– М.: Изд-во Михайлова В. А., 2000. – 208 с.
42. Менеджмент організацій: Підручник / За заг. ред. Л. І. Федулової. К.: Либідь 2003. – 448.
43. Морозов А. В. Деловая психология: Курс лекций. – СПб.: Союз, 2000. – 576 с.
44. Москальова В. М. Основи охорони праці: Підручник. – К.: Професіонал, 2005. – 672 с.
45. Немцов В. Д., Довгаль Л. Є., Сініок Г. Ф. Менеджмент організацій. Навч. посіб. – К.: ТОВ “УВПК “Екс Об”, 2001 – 392 с.

46. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління: Посібник.— К.: Академвидав, 2003.— 568 с.
47. Постник М. И. Защита населения и хозяйственных объектов в чрезвычайных ситуациях: Учебник. — Мн.: Вышэйш. шк., 2003. — 398 с.
48. Прохоров Б. Б. Социальная экология: Учебник. — М.: Академия, 2005. — 416 с.
49. Психологія: Підручник / Ред. Ю. Л. Трофімова. — 4-те вид., стереотип. — К.: Либідь, 2003. — 560 с.
50. Розанова В. А. Психология управления: Учеб. пособие. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Бизнес-школа “Интел-Синтез”, 2000. — 384 с.
51. Савельева В. С. Психологія управління: Навч. посіб. — К.: Професіонал, 2005. — 320 с.
52. Соснин А. С. Менеджмент безопасности предпринимательства: Учеб. пособ. / А. С. Соснин, П. Я. Прыгунов. — К.: Европ. ун-т, 2004. — 357 с.
53. Станкин М. И. Психология управления: Практич. пособ. — 2-е изд., доп. и перераб. — М.: Бизнес-школа “Интел-синтез”, 2000. — 344 с.
54. Стійкий екологічно безпечний розвиток і Україна: Навч. посіб. / За ред. М. І. Дробнохода. — К.: МАУП, 2002. — 104 с.
55. Супрович М. П. Безпека життєдіяльності: Практикум / М. П. Супрович, В. Д. Сенюк, В. К. Замойська. — К.: Кондор, 2007. — 164 с.
56. Сухарев С. М. Основи екології та охорони довкілля: Навч. посіб./ С. М. Сухарев, С. Ю. Чундак, О. Ю. Сухарева. — К.: ЦНЛ, 2006. — 394 с.
57. Тимофеева С. С. Экологический менеджмент. — Ростов н/Д: Феникс, 2004. — 352 с.
58. Тимош І. М. Основи фізіології та психології праці: Посібник. — Тернопіль: Економічна думка, 1999. — 168 с.
59. Халмурадов Б. Д. Безпека життєдіяльності. Перша допомога в надзвичайних ситуаціях: Навч. посіб. — К.: ЦНЛ, 2006. — 138 с.
60. Цимбалюк І. Психологія управління: Навч. посіб. — К.: Професіонал, 2008. — 624 с.
61. Шведа А. В. Менеджмент: Підручник. — К.: Знання, 2004. — 687 с.
62. Ярошевська В. М. Безпека життєдіяльності: Підручник. — 2-ге вид. — К.: Професіонал, 2006. — 560 с.
63. Ястребов Г. С. Безопасность жизнедеятельности и медицина катастроф. — Ростов н/Д: Феникс, 2002. — 416 с.

Додаткова:

64. Бакало Н. В. Фактор екології і його вплив на соціально-економічний розвиток людства // Екологічний менеджмент. — К.: МАУП, 2006. — С.63–66.
65. Баланда А. Безпека як соціальний феномен: дискурс людського розвитку // Україна: аспекти праці. — 2007. — № 1. — С.25–28.
66. Барбашова Н. Право на безпечне середовище: проблеми промислово розвинутого регіону // Право України. — 2006. — № 1. — С. 124–128.
67. Березуцький В. Вплив людського фактора на виробничий ризик/ В. Березуцький, В. Пархоменко // Стандартизація, сертифікація, якість. — 2005. — № 2. — С.61–65.

68. Бондаренко В. М. Науково-теоретичні основи міжгалузевої оцінки, управління і забезпечення безпеки праці (Охорона праці та безпека життєдіяльності) // Проблеми освіти. – К., 2001. – Вип. 26. – С. 231–225
69. Бохан А. В. Визначальні принципи екологізації підприємства в сучасних умовах трансфармації суспільства // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 9. – С. 153–160.
70. Буркинський Б. Екологічно чисте виробництво // Вісник Національної академії наук України. – 2006. – № 5. – С.11–17.
71. Ілляшенко С. М. Управління екологічними ризиками інновацій: Монографія/ С. М. Ілляшенко, В. В. Божкова; За ред. С. М. Ілляшенко. – Суми: ВТД Університетська книга, 2004. – 214 с.
72. Ісаєнко В. М. Екологічна безпека — основний чинник екологічно збалансованого розвитку України у ХХІ столітті / М. В. Ісаєнко, О. Г. Білявський /Екологічний вісник. – 2007. – № 7–8. – С. 14–17
73. Карвець М. О. Методичні засади екологічної політики // Екологічний менеджмент. – К.: МАУП, 2006. – С. 121–123.
74. Качинський А. Б. Екологічна політика й екологічна безпека України // Екологічний вісник. – 2006. – № 1–2. – С. 24–26.
75. Концепція зеленого офісу: Рек. для орг. щодо екологічного дружнього ставлення до навколишнього середовища. – К.: Пульсари, 2007. – 64 с.
76. Левчук О. В. Екологічна безпека як складова національної безпеки України/ О. В. Левчук, О. З. Порохнавець // Екологічний менеджмент. – К.: МАУП, 2006. – С.213–217.
77. Минин Г. Гражданская оборона: новое — это хорошо забытое старое // Бизнес и безопасность. – 2007. – № 5. – С. 141.
78. Перга Т. Екологічні ризики. Конкурентоспроможним державам глобалізація не страшна // Віче. – 2004. – № 7. – С. 43–45.
79. Рябікова Г. В. Охорона природи і екологізація виробництва як передумова сталого розвитку // Екологічний вісник. – 2005. – № 1–2. – С. 20–21.
80. Соловійов В. П. Наукове забезпечення процесів ліквідації наслідків екологічно небезпечної діяльності // Екологічний вісник. – 2004. – № 1–2. – С. 29–30.
81. Шкуро В. В. Еколого-гігієнічні проблеми сучасного урбанізованого міського середовища // Екологічний вісник. – 2005. – № 7–8. – С. 8–10.
82. Юрчук М. І. Новітні технології та екологічна безпека населення // Розвиток науки і освіти в навчальних закладах України на сучасному етапі: За матеріалами наук.-практ. конф., Житомир, 21–22 січня. 1999 р. – Житомир, 1999. – Дод.1. – С. 96–98.

16. Інформаційні ресурси.

1. <http://www.osvita.org.ua> – Освітній портал – все про освіту в Україні.
2. <http://nbuv.gov.ua> – сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.
3. <http://korolenko.kharkov.com> – сайт Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка.

17. Перелік питань до заліку

1. Людське суспільство та середовище його існування. Соціум як стійка соціальна спільнота, що характеризується єдністю умов життєдіяльності населення. Умови існування людини в сучасному соціумі.
2. Довкілля як сукупність умов проживання людини. Абіотичні умови проживання — абіотичне середовище біосфери. Біотичне середовище і біотичні умови для забезпечення життєдіяльності людини.
3. Роль суспільства в забезпеченні потреб та інтересів людей. Природа та соціальне буття людини. Сучасна специфіка взаємодії суспільства і природи.
4. Соціальна система як складно організоване впорядковане ціле, що охоплює окремих індивідів і соціальні спільноти в процесі спільної діяльності. Соціоеко система як саморегульована система з динамічною рівновагою.
5. Закономірності розвитку і функціонування соціальних систем. Соціальний та екологічний аспекти науково-технічної революції.
6. Соціально-екологічна політика держави. Проблеми оптимізації та гармонізації системи “суспільство — природа”. Моделювання та прогнозування впливу соціально-екологічних процесів на діяльність в соціумі.
7. Людина як об’єкт техногенного середовища. Діяльність людини як джерело небезпек. Сучасне техногенне та соціальне середовище як похідна діяльності людини.
8. Безпека та небезпека життя та діяльності в соціумі. Людина як суб’єкт системи управління безпекою життя та діяльності.
9. Визначення та формалізація терміна “ризик”. Загальна характеристика ризику. Природний екологічний ризик. Техногенний екологічний ризик.
10. Чинники ризиків екологічної небезпеки. Соціальний, медичний та екологічний аспект ризику в соціумі. Моделювання і прогнозування небезпечних ситуацій.
11. Антропогенний вплив на природне середовище. Суперечності, що визначають екологічний ризик в XXI столітті.
12. Глобальні екологічні проблеми. Стійкий екологічно безпечний розвиток суспільства.
13. Екологічне законодавство. Національна безпека України.
14. Імовірність виникнення негативного впливу чинників природного чи техногенного походження як фактор ризику. Небезпеки та усвідомлена можливість існування ризику.
15. Оцінювання ризику екологічної небезпеки за літогеохімічними, гідрогеологічними та інженерно-геодинамічними складовими.
16. Класифікація ризиків. Компоненти, що характеризують ризик. Окремі види ризиків: індивідуальний, колективний, прийнятний, мотивований (обґрунтований) та немотивований (необґрунтований) та характеристика управління ними.
17. Коефіцієнт індивідуального ризику. Загальні розрахунки ризику. Визначення прийнятного ризику. Збитки та їх аналіз.
18. Принцип Алара. Метод дерева відмов та його застосування. Можливості управління ризиком. Загальна схема управління ризиками.

19. Розвиток цивілізації та управління ризиком. Оцінка ризику впливу антропогенних чинників на безпеку і здоров'я людини.
20. Управління ризиком як група рішень, що спрямовані на зменшення, мінімізацію та оптимізацію ризику. Проблеми і завдання ризик-орієнтованого підходу. Аналіз ризику — найважливіша складова управління безпекою. Екологічна безпека та нормування.
21. Надзвичайні ситуації, їх визначення та ознаки. Класифікація надзвичайних ситуацій. Чинники надзвичайних ситуацій. Порогове значення класифікаційної ознаки надзвичайної ситуації.
22. Джерело надзвичайної ситуації. Рівні надзвичайних ситуацій. Загальні та класифікаційні ознаки надзвичайних ситуацій. Надзвичайні ситуації техногенного, природного, соціально-політичного та воєнного, економічного, соціального, інформаційного, змішаного та іншого характеру.
23. Загальні причини виникнення, вид прояву, сфера, наслідки, терміни та масштаби прояву надзвичайних ситуацій.
24. Захист населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій. Загальні положення та основні принципи захисту населення і територій. Основні напрями, мета та завдання захисту населення і територій.
25. Цивільна оборона: мета, завдання, особливості функціонування.
26. Організація та контроль діяльності цивільної оборони. Основні заходи захисту населення і територій. Оповіщення та інформування. Спостереження і контроль.
27. Укриття у захисних спорудах.
28. Евакуаційні заходи. Евакуація населення: мета, способи, організація, матеріально-технічне забезпечення. Обов'язки громадян при підготовці до евакуації та під час її проведення. Індивідуальні засоби захисту.
29. Інженерний, біологічний, медичний, радіаційний і хімічний захист. Режим функціонування систем захисту населення і територій. Фінансове і матеріальне забезпечення заходів захисту населення і територій.
30. Дія населення в надзвичайних ситуаціях.
31. Конституція України – провідник і гарант встановлення безпеки на державному рівні.
32. Закон України “Про національну безпеку України”.
33. Закон України “Про цивільну оборону України”.
34. Кодекси і закони України, що встановлюють право громадян на надання їм допомоги і захисту в будь-яких умовах їх перебування, праці та існування.
35. Міжгалузеві і галузеві правила і норми та системи стандартів щодо нормативного регулювання безпеки життєдіяльності.
36. Цивільна оборона об'єкта: мета і завдання; організація; нормативно-правове, фінансове і матеріальне забезпечення.
37. Підготовка об'єкта до цивільної оборони: планування, організація, навчання персоналу, контроль.
38. Поняття про «стійкість об'єкту» в умовах надзвичайних ситуацій. Планування системи заходів щодо запобігання виникнення надзвичайних ситуацій. Заходи щодо підвищення стійкості роботи промислових об'єктів у

надзвичайній ситуації: такі, що проводяться постійно; за сигналами оповіщення; під час раптової надзвичайної ситуації.

39. Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій, її основні етапи. Рятувальні та відновлювальні роботи. Призначення і сутність рятувальних та невідкладних робіт. Загальна структура рятувальних та невідкладних робіт.

40. Планування і проведення робіт з остаточної ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Остаточна ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій. Сили та кошти, що залучаються до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Основи безпеки під час робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

41. Поняття середовища організації. Ресурси, умови та фактори організації. Аналіз стану макро- та мікросередовища організації.

42. Зовнішнє оточення організації, середовище прямого і непрямого впливу. Чинники зовнішнього середовища: політичні, соціокультурні, науково-технічні та екологічні.

43. Внутрішнє середовище організації. Внутрішні складові організації та їх взаємозв'язок. Фактори внутрішнього середовища.

44. Класифікація неконтрольованих факторів. Аналіз загроз та можливостей зовнішнього та внутрішнього середовища. Ризик у діяльності підприємства, організації, установи.

45. Основні етапи розвитку системи охорони праці. Охорона праці як система соціально-економічних, технічних, гігієнічних та організаційних заходів.

46. Стан охорони праці в Україні. Основи державної політики в галузі охорони праці. Система управління охороною праці в умовах євроінтеграційних процесів.

47. Вимоги міжнародних стандартів до управління охороною праці. Сучасні підходи до управління охороною праці.

48. Державне управління охороною праці: структура, комплексний підхід, організація та функціонування на регіональному рівні.

49. Система управління охороною праці й ризиком на підприємстві.

50. Служба охорони праці. Загальні функції управління охороною праці.

51. Прогнозування і планування роботи з охорони праці.

52. Навчання працівників з охорони праці. Інструктаж. Стажування (дублювання).

53. Допуск працівників до роботи. Забезпечення ефективності навчання з питань охорони праці.

54. Травматизм та професійні захворювання. Заходи щодо їх запобігання.

55. Розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві.

56. Оцінювання стану охорони праці, пільги і компенсації за несприятливі умови праці. Соціальні та економічні питання охорони праці.

57. Міжнародне законодавство з охорони праці. Законодавство про працю.

58. Державне соціальне страхування.

59. Державні нормативні акти з охорони праці. Державний нагляд, відомчий, громадський та регіональний контроль за охороною праці.

60. Колективний і трудовий договір і охорона праці.

61. Охорона праці жінок, неповнолітніх та інвалідів.

62. Нормативно-правові акти з охорони праці: державні, державні міжгалузеві, державні галузеві, відомчі, державні стандарти Системи стандартів безпеки праці.
63. Праця та її фізіолого-психологічні особливості. Значення адаптації в трудовому процесі.
64. Небезпечні психофізіологічні та шкідливі виробничі чинники.
65. Психологічні аспекти підвищення рівня безпеки праці.
66. Гігієна праці та виробнича санітарія.
67. Фактори санітарно-гігієнічних умов праці.
68. Повітря робочої зони. Шкідливі речовини в повітрі робочої зони, їх визначення та нормування.
69. Освітлення виробничих процесів. Види освітлення. Значення світла для працездатності та здоров'я людини.
70. Гігієнічне нормування та захист від шуму, вібрації, ультразвуку та інфразвуку.
71. Норми радіаційної безпеки.
72. Дія електромагнітного випромінювання на організм людини та його нормування.
73. Випромінювання оптичного діапазону.
74. Норми щодо санітарно-побутових приміщень залежно від групи виробничих процесів.
75. Охорона праці користувачів персональних комп'ютерів.
76. Безпека процесів праці. Загальні вимоги безпеки до технологічного обладнання та процесів.
77. Електробезпека.
78. Пожежна безпека.
79. Безпека систем, що працюють під тиском.
80. Показники пожежовибухонебезпеки речовин та матеріалів. Система попередження пожеж.
81. Впровадження, функціонування та вдосконалення системи управління охороною праці для організації ефективної та безпечної праці.
82. Ергономічні основи безпеки праці. Ергономіка як важливий чинник покращення умов праці.
83. Робоче місце. Класифікація типів робочих місць за різними ознаками. Сучасна модель робочого місця.
84. Вимоги до організації робочих місць: інформаційні, економічні, технічні, організаційні, гігієнічні, естетичні та ергономічні.
85. Вимоги та оцінювання ергономічності робочих місць, виробничого середовища, обладнання та інформаційного забезпечення діяльності.
86. Естетичні основи безпеки праці. Параметри естетичного клімату. Роль кольору у виробничому середовищі.
87. Режим праці та відпочинку як основний засіб підтримання оптимальної працездатності працівника. Режим праці та відпочинку протягом робочої зміни, тижня, року. Визначення часу на відпочинок на основі фізіологічних характеристик.
88. Ефективність і структура відпочинку.

89. Основні напрями наукової організації праці в апараті управління.
90. Поняття про самопізнання і самореалізацію педагога вищої школи.
91. Професіограма особистості педагога вищої школи. Самоактуалізація особистості, її соціальна активність, особистісний розвиток.
92. Самопізнання. Самооцінка. Планування кар'єри і ділового успіху.
93. Поняття про психічне та фізичне здоров'я у професійній діяльності.
94. Психофізіологічний стан педагога вищої школи і способи його регуляції.
95. Психофізична напруженість.
96. Кризи і шляхи їх подолання. Працездатність педагога вищої школи та вимоги до її підтримки.
97. Шляхи і етапи підвищення працездатності педагога вищої школи.
98. Поняття про імідж. Механізм створення іміджу. Групи особистісних якостей іміджу педагога вищої школи. Критерії поведінки педагога вищої школи.
99. Роль іміджу в комунікації. Стиль одягу. Вплив іміджу педагога вищої школи на імідж вищого навчального закладу.
100. Здоровий спосіб життя педагога вищої школи як складова ефективності самоконтролю в професійній діяльності.
101. Структура особистості. Індивід, особистість, індивідуальність.
102. Формування особистості в результаті активної взаємодії індивіда з об'єктивною реальністю.
103. Діяльність і поведінка.
104. Індивідуальний досвід: знання, уміння, навички, вчинки, поведінка.
105. Психофізичні пізнавальні процеси в забезпеченні фахової дієздатності: відчуття, сприймання, уява, пам'ять, увага, мислення.
106. Емоції і воля.
107. Вікові та статеві психофізичні особливості особистості та вимоги щодо роботи з людьми.
108. Вплив емоцій та фізичного перенавантаження на ефективність педагогічної діяльності.
109. Особистісна тривожність і емоційна стійкість педагога вищої школи.
110. Стресостійкість: методики оцінювання.
111. Діагностика психічного стану особистості за невербальною поведінкою і зовнішнім виглядом (візуальна психодіагностика).
112. Поняття про саморегуляцію, її види. Психотехніки і прийоми саморегуляції.
113. Аутогенне тренування. Акмеологічний тренінг.